

نازهای کتاب در مورد خاورمیانه

تهیه و تنظیم: دکتر حمید احمدی

دانشیار علوم سیاسی دانشگاه تهران

Carl Brown, ed., *The Diplomacy of the Middle East: The International Relations Of Regional and Outside Powers*, New York: I. B. Tauris Publishers, 2001, 308 pages.

دیپلماسی در خاورمیانه: روابط

بین المللی قدرتهای منطقه ای و خارجی

کارل براون نظریه پرداز برجسته سیاست بین المللی در خاورمیانه در این کتاب ۱۴ مقاله از برجسته ترین مورخان، دانشمندان سیاسی، و سیاست گذاران را به منظور دو گزارا رایه داده است: بررسی فرضیات راهنمای سیاست خارجی دولتهای خاورمیانه و چهار دولت غیر منطقه ای فعال در دیپلماسی خاورمیانه و تشخیص «الگوهای پایدار داخلی روابط بین المللی در خاورمیانه». کارل براون در نتیجه گیری می گوید که هدف اول تحقق یافت، اما هدف دوم کاملاً تحقق پیدا نکرد. با توجه به وسعت

بین تغییر مادی و مدرنیسم و تغییر فکری یا معنوی مدرنیته؛ چهارم ضعف ساختار جوامع مدنی در کشورهای عربی؛ پنجم وجود خصلت‌های استبدادی که هنوز بر فرهنگ پیروی کردن استوار است، در حالی که فرهنگ فرمانبرداری با هرگونه ابتکار و ابداع دشمنی دارد و ششم تفاوت شدید در توزیع ثروت در جهان عرب.

جهان عرب از تحولات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ارتباطاتی اواخر قرن بیستم به دور نبوده است. مسایل جهان عرب گوناگون است. هم از این تحولات تأثیر پذیرفت و هم به میزانی کمتر اثرگذار بود. در نیمه اول قرن بیستم و جزیی از نیمه دوم آن مسئله استقلال در رأس دغدغه های جهان عرب بود. سپس مسایل توسعه، عربیت، وحدت و منازعه با اسرائیل از اهم مواردی بود که جهان عرب با آن مواجه بوده و هست. در اندیشه معاصر عرب موضوعات و مباحث حول محور هویت عربی، امنیت ملی، طرح وحدت عربی، چگونگی جمع بین اصالت عربی و مقتضیات عصر فعلی و تحقق پروژه تمدنی عربی متمرکز است.

گسترده پروژه، نویسندگان، با تنها دو استثناء، کار فوق العاده جالبی در خلاصه کردن «ذات» سیاست خارجی کشورهای گوناگون ارائه داده اند.

این کتاب مطالعاتی موردی درباره کشورهای سوریه، عراق، ایران، ترکیه، مصر و مراکش ارائه می دهد. کارل براون خود نیز خلاصه ای از سیاست خارجی کشورهای لبنان، کویت، کشورهای خلیج فارس، یمن، سودان، لیبی، تونس، الجزایر و موریتانی ارائه می دهد. در این کتاب تأثیر چهار کشور غیر منطقه ای، یعنی انگلستان، فرانسه، روسیه و آمریکا نیز بر سیاست خارجی خاورمیانه بررسی شده است.

Avram S. Bronstein, *Crossing the Green Line: Between the West Bank and Israel*, Philadelphia, PA: University of Pensilvania Press, 2002,

135 pages.

عبور از خط سبز: میان ساحل غربی و

اسرائیل

این کتاب در واقع یک مطالعه قوم شناسانه مربوط به این مسئله است که

چگونه مرز ژئوپلیتیک که کرانه باختری را از اسرائیل جدا می کند، زندگی روزانه فلسطینی های کرانه باختری را شکل می دهد. کتاب یک پژوهش میدانی ۳۶ ماهه استوار است که در فاصله سالهای ۱۹۸۸ و ۲۰۰۰ در اسرائیل-فلسطین، و به ویژه در بخش طولکرم در کرانه باختری شمال غربی و نیز در اطراف رام الله و بیت المقدس انجام گرفت. نویسنده در این کتاب نشان می دهد که چگونه خط سبز «محل جداسازی جهانهای فرهنگی است» و این نکته بازتاب و تقویت کننده نابرابریها و همبستگیهای میان فلسطینی های کرانه باختری و فلسطینی های اسرائیل و نیز میان کسانی است که در داخل فلسطین تاریخی باقی ماندند و آنهایی که در جوامع خارج از فلسطین در اردن، کشورهای خلیج فارس و مناطق دیگر به حالت آوارگی به سر می برند.

نفوذ در این منطقه تلاشهایی کرده اند. در بخش چهارم، نویسنده چشم اندازهای پیشرفت سیاسی و اقتصادی در این جمهوریها را ترسیم می کند و به مشکلات اساسی می پردازد که ممکن است «وابستگی آنها به روسیه را به درازا بکشاند» (ص ۱۶۰).

Nozar Alaolmolki, *Life after Soviet Union: the Newly Independent Republics of the Transcaucasus and Central Asia*, Albany, NY: State University of New York Press, 2001, 161 pages.

زندگی پس از اتحاد شوروی:

جمهوریهای تازه استقلال یافته ماوراء

قفقاز و آسیای مرکزی

Haggai Erlich, *The Cross and the River: Ethiopia, Egypt, and Nile*, Boulder, Co. and London: Lynne Rienner Publishers, 2002, 225 pages.

این کتاب نوعی بررسی جریانات سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی ماوراء قفقاز و آسیای مرکزی است. کتاب بر محور چهار

صلیب ورودخانه: اتیوپی، مصر و رود نیل
کتاب در واقع روابط فرهنگی و سیاسی میان مصر و اتیوپی را بررسی می کند و بر اختلاف دیرپای این دو کشور بر سر رود نیل تمرکز می کند. به گفته نویسنده کتاب داستان «وابستگی متقابل» و در عین حال اختلافات میان آنها است. نویسنده سیر طولانی این اختلاف را در عرض ۱۶ قرن پی گیری می کند. به نوشته او، این مبارزه نه تنها بر اساس منافع استراتژیک و سیاسی، بلکه بر اساس موضوعات عمیق تری چون فرهنگ و هویت

بخش اساسی سازمان دهی شده است؛ بخش نخست اطلاعات پیشین مربوط به منطقه را ارائه می دهد، و به میراث شوروی و منابع طبیعی گسترده منطقه به طور ویژه توجه می کند. بخش دوم دربرگیرنده مقالاتی است که به طور جداگانه تحولات و اوضاع جمهوری آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان، قرقیزستان، تاجیکستان و ترکمنستان را بررسی می کند. بخش سوم به منافع و فعالیتهای کشورهای منطقه (به ویژه ایران، ترکیه و عربستان سعودی) می پردازد که از نظر نویسنده برای اعمال

می پردازند: ابزارهایی که نیروهای دفاعی اسرائیل بر اساس آن خود را با انقلاب در امور نظامی تطبیق می دهد؛ استراتژی اسرائیل برای پاسخگویی به تهدیدات ناشی از سلاحهای کشتار جمعی؛ و تأثیر تحولات اجتماعی، سیاسی، و فن آوری بر اهداف جنگی آینده اسرائیل.

Zama Coursen-Neff, *Second Class: Discrimination against Palestinian*

Arab Children in Israel's Schools, New York, London and Brussels: Human Rights Watch, 2001, 172 pages.

طبقه درجه ۲: تبعیض علیه کودکان

عرب فلسطینی در مدارس اسرائیل

این گزارش بر اساس تحقیقات دیده بان حقوق بشر در ۲۶ دبستان یهودی و عربی و آمار ملی دولت اسرائیل تهیه شده است. گزارش به توصیف دو نظام آموزش عمومی مدارس می پردازد که کودکان دبستانی یهودی و عرب فلسطینی را از هم جدا می کند. این گزارش نابرابریهای میان دو نظام آموزشی را بررسی می کند و الگوی تبعیض علیه کودکان عرب

تعریف می شود. او نشان می دهد که چگونه دیدگاهها و سیاستهای مصر در رابطه با اتیوپی از رابطه متقابل میان اسلام، «مصری گرایی» و «عرب گرایی» سرچشمه می گیرد. به نظر نویسنده، درخواست کنونی اتیوپی برای برخورداری از «سهم برابر» از آبهای رود نیل نشان دهنده تجدید حیات و تقویت آفریقایی گرایی اتیوپی است.

Uri Bar-Joseph, ed., *Israel's National Security Towards the 21st Century*, London and Portland, OR: Frank Cass Publishers, 2001, 201 pages.

امنیت ملی اسرائیل در قرن بیست و یکم

فصلهای شش گانه این کتاب مفهوم امنیت ملی، منابع تحول در نظریه امنیت ملی (شکست در جنگ، تغییر رژیم سیاسی و غیره)، و شیوه برداشت اسرائیل و رهیافت آن نسبت به امنیت ملی و تغییر و تحول این برداشت و رهیافت در سالهای آینده را بررسی می کند. این مقالات با تمرکز بر «تهدیدات خارجی و شیوه مقابله اسرائیل با آنها» (ص ۳) به سه موضوع اصلی

فلسطینی، را در همه سطوح نظام آموزشی نشان می‌دهد. از جمله دیگر یافته‌های گزارش، افشای این نکته است که این نقایص و اعمال بخش بزرگی از کودکان عرب فلسطینی را از جریان نظام آموزشی و از فرصت‌های دستیابی به آموزش عالی محروم می‌کند.

Dietrich Jung and Wolfango Piccoli, *Turkey at the Crossroads: Ottoman Legacies and Greater Middle East*, London: Zed Books, 2001, 210 pages.

ترکیه بر سر دوراهی: میراث‌های عثمانی و خاورمیانه بزرگ

نویسندگان کتاب تلاش‌های ترکیه را برای نوسازی مورد بررسی قرار می‌دهند، و این کار را با برنامه‌های اصلاحی سلطان سلیم سوم (۱۸۰۷-۱۷۸۹) آغاز می‌کنند که خود در واقع مقدمه‌ای برای اصلاحات عثمانی در قرن نوزدهم بود و در دوره‌های گوناگون پروژه کمالیستی قرن بیستم ادامه یافت. به گفته نویسندگان، دولت کمالی وارث ساختارهای اقتدارگرایانه، نخبه‌گرا و پدرسالارانه

گذشته عثمانی بود، و اینکه «نوسازی کمالیستی بیش از هر چیز تداوم نمونه نوسازی تدافعی عثمانی از بالا بود» (ص ۱۹۹). علاوه بر این، به نظر آنها تقویت نمادهای عثمانی و محافظت از منافع نخبگان سیاسی - که عالی‌ترین نشانه «نوسازی تدافعی» است - باعث ایجاد بن‌بست در فرایند نوسازی ترکیه شده است.

Sibel Bozdo, *Modernization and Nation-Building: Turkish Architectural Culture in the Early Republic*, Seattle, WA: University of Washington Press, 2001, 303 pages.

نوسازی و ملت‌سازی: فرهنگ معماری ترکیه در دوران نخستین جمهوری
این کتاب در واقع مطالعه معماری نوین ترکیه و ارتباط آن با نوگرایی اروپا از انقلاب ۱۹۰۸ ترک‌های جوان تا پایان رژیم تک‌حزبی کمالیستی در سال ۱۹۵۰ است. نویسنده نشان می‌دهد که چگونه قدرت ناسیونالیستی ترکی آثار خود را بر معماری و نیز دیگر جنبه‌های سیاست، زندگی و

فرهنگ ترکیه در دوره مورد بررسی به جای گذاشت. نویسندگان چنین استدلال می‌کنند که ترکیب فرهنگ مدرن با ملت سازی در دهه ۱۹۳۰ «نوعی برکت برای فرهنگ معماری ترکیه بود و به حرفه معماری اهمیتی بی سابقه داد ولی استقلال آن را از میان برد» (ص ۲۹۸).

یک بنیاد غیر انتفاعی درباره هنرهای زنده که «شرق و غرب» موسیقی را بررسی می‌کند؛ تئودور لوین موسیقی شناس برجسته؛ الیزابت تن گروتن بویس و دبرا دیاموند؛ برایت سنگ آهنگساز؛ الیزابت باربر باستان شناس؛ کنرو ایزو عکاس؛ مرتون فلمینگ استاد علوم مواد؛ و حمید نفیسی منتقد فیلم.

Shibley Telhami and Michael Barnett, Elizabeth Ten Grotenbuis, ed., *Along eds., Identity and Foreign Policy in the the Silk Road*, Washington DC: Arthur Middle East, New York: Cornell M. Sackler Gallery, Smithsonian Institution Silk Road Project Inc., 2001, University Press, 2002, 200 pages. 139 pages.

هویت و سیاست خارجی در خاورمیانه

کتاب در واقع مجموعه مقالاتی است که تأثیر هویت ملی را بر سیاستهای منطقه ای خاورمیانه بررسی می‌کند. همان گونه که تدوین گران کتاب در بخش مقدماتی می‌گویند، گرچه بسیاری از نویسندگان به اهمیت هویت ملی آگاهی دارند، به هیچ گونه تلاش مهمی برای درک چگونگی شکل گیری سیاست خارجی کشورهای خاورمیانه توسط هویت ملی دست نزده اند. کتاب مطالعات موردی

در امتداد جاده ابریشم

این کتاب مصور شیوه های سنتی جلوه های فرهنگی در امتداد جاده ابریشم را بررسی می‌کند؛ یعنی جاده تجاری شرق آسیا به آسیای میانه که از سوی جنوب به هند، ایران و مدیترانه امتداد می‌یافت. نویسندگان همچنین به امکان احیاء مجدد فرهنگ معاصر در امتداد این جاده می‌پردازند. نویسندگان کتاب عبارتند از: یویوما (بنیان گذار بنیاد جاده ابریشم، یعنی

کشورهایی چون اردن، اسرائیل، ایران، سوریه، عراق و مصر را در بر می گیرد. فصل پایانی به جمع بندی موضوعات نظری درباره رابطه میان هویت ملی و سیاست خارجی می پردازد.

Joseph A. Kechichian, ed., *Iran, Iraq and the [Persian] Gulf States*, New York: Palgrave, 2001, 460 pages.

ایران، عراق و کشورهای عربی خلیج فارس

کتاب در برگیرنده ۲۶ مقاله ای است که در جریان کنفرانس بین المللی ۳-۴ در سال ۲۰۰۰ در مرکز مطالعات خاور نزدیک دانشگاه کالیفرنیا در لوس آنجلس برگزار شد. مقالات این کتاب بر سه محور سازمان دهی شده اند: «نگرانیهای داخلی»، «نگرانیهای منطقه ای» و «گرایشهای آینده». از جمله مقالات کتاب می توان به مقالات زیر اشاره کرد: «تنشها و گزینه ها در میان نهاد روحانی ایران» نوشته اولیویه روی؛ «آسیب پذیری عربستان سعودی در برابر انقلاب» نوشته مارک ان. کاتز؛ «کویت و بحرین: جذبه جهانی شدن و

قید و بندهای داخلی» نوشته مای سیکالی؛ «تأثیر سیاست آمریکا بر ثبات کشورهای خلیج فارس»، نوشته روز ماری سعید زهلان؛ و «چه چیز باعث دوام کشورهای خلیج فارس است؟» نوشته جی. ای. پیترسون.

Yvonne Yazbeck Haddad and John L. Esposito, eds., *Daughters of Abraham: Feminist Thought in Judaism, Christianity and Islam*, Gainesville, FL: University Press of Florida, 2001, 146 pages.

دختران حضرت ابراهیم: اندیشه فمینیستی در یهودیت، مسیحیت و

اسلام
دو پژوهشگر برجسته در این کتاب، متون مقدس و الهیات سه مذهب بزرگ ابراهیمی، یعنی یهودیت، مسیحیت و اسلام را بررسی می کنند تا بر فرایند سرکوب و حاشیه سازی زنان - یعنی دختران حضرت ابراهیم، سارا و هاجر - پرتو افکنی کنند. نویسندگان نشان می دهند که چگونه به رغم چهره مثبت زنان در متون مقدس هر سه

مذهب توحیدی، تفسیرهای بشری از
وحی الهی به ظهور نظامی از «هژمونی و
سلطه پدرسالاری» منجر شد. نویسندگان
همچنین به شیوه‌های گوناگون نشان
می‌دهند که زنان معاصر یهودی، مسیحی و

مسلمان در پی قدرت‌یابی و بازسازی
نمادها، نظریه‌ها، آداب و رسوم، و نهادهای
سنتهای مذهبی خود هستند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی